
III. ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ

УДК 304.4(477)

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФАНДРАЙЗИНГУ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

**С. Г. Міщенко, доктор економічних наук;
А. М. Соколова кандидат економічних наук**

В умовах розвитку громадянського суспільства актуальними проблемами є використання нових підходів до управління та розробки ефективних стратегій залучення необхідних ресурсів на реалізацію соціальних, науково-дослідних та інших проектів і забезпечення розвитку сектора неприбуткових організацій в Україні. У процесі міжнародної співпраці та інтеграції стає все масштабнішим застосування в практичній діяльності організацій інструменту, який сприяє вирішенню даних питань – фандрайзингу. Тому аналіз умов і визначення перспектив подальшого розвитку фандрайзингової діяльності в Україні є необхідним.

Питаннями розвитку фандрайзингу та дослідженням фандрайзингової діяльності присвячені праці провідних вітчизняних і закордонних фандрайзерів: Т. В. Артем'євої, А. Л. Балашової, О. В. Башун, Александера Дж. Дугласа, О. В. Комаровського, Кристини Дж. Карлсон, С. Куц, Г. Л. Тульчинського та ін. Проте всі вони звертали увагу на проведення фандрайзингової діяльності в окремих сферах або висвітлювали тільки окремі аспекти того чи того питання. Тому проблеми розвитку фандрайзингу взагалі як засобу забезпечення реалізації соціально значущих програм, науково-дослідних проектів і безперебійної діяльності неприбуткових організацій залишаються актуальними, особливо в умовах економічної нестабільності України, що вимагає

додаткових досліджень щодо умов і перспектив подальшого розвитку фандрайзингової діяльності.

Метою дослідження є проведення оцінки та розробка рекомендацій щодо вдосконалення діяльності та перспектив розвитку фандрайзингу в Україні в умовах міжнародної інтеграції та науково-технічного прогресу.

Завданням дослідження є розробка моделі фандрайзингової діяльності в Україні.

Фандрайзингову діяльність, окрім Декларації етичних принципів і Кодексів етики, регламентують і контролюють законодавчі акти країни, на території якої вона здійснюється. Основними законодавчими актами у сфері фандрайзингу в Україні можна вважати акти, які регламентують діяльність неприбуткових організацій, а саме благодійних і громадських, що загалом відповідають європейським і міжнародним нормам, а саме: Конституція України, Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, Закони України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про громадські об'єднання», «Про волонтерську діяльність», «Про гуманітарну допомогу» та ін.

Визначаючи поняття неприбуткової організації, варто зазначити про відсутність в Україні Закону «Про неприбуткові організації». Цей закон є у проекті та має визначити правовий статус, порядок утворення, діяль-

ності, ліквідації неприбуткових організацій; права та обов'язки засновників, членів, учасників таких організацій тощо. у Податковому кодексі України зазначено, що «неприбуткові підприємства, установи та організації – підприємства, установи та організації, основною метою діяльності яких є не одержання прибутку, а провадження благодійної діяльності та меценатства й іншої діяльності, передбаченої законодавством [1, ст. 14].

У січня 2013 р. набув чинності Закон України «Про громадські об'єднання», що є значним кроком у напрямку адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу відносно забезпечення права на об'єднання та пристосування до принципів громадянського суспільства. Нова редакція закону сприяла усуненню таких недоліків щодо утворення і функціонування громадських організацій, як: обмеження фактичної заборони на ведення комерційної; складну процедуру реєстрації ГО; обмеження діяльності лише для членів, що не відповідає міжнародним стандартам правового регулювання статусу ГО тощо.

Розглянемо основні позитивні моменти Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», який набув чинності у лютому 2013 р. (табл. 1). Ці зміни дублюються та переплітаються зі змінами Закону України «Про громадські об'єднання», що знову ж підтверджує процес адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, утвердження принципів громадянського суспільства та підвищення соціальної відповідальності в Україні.

Отже, аналіз нормативно-правової бази благодійних і громадських організацій, одночасно і поля дії фандрайзингової діяльності, дозволяє виявити ряд позитивних моментів і позитивну тенденцію щодо наявності сприятливого середовища та умов для розвитку фандрайзингу в Україні.

Крім зазначених рекомендацій щодо інституційного забезпечення, необхідно зупинитися на перспективах застосування ІТ-технологій.

Важлива роль у проведенні фандрайзингової діяльності належить саме інноваційним технологіям. Через Інтернет і електронну пошту можна здійснювати пряму розсилку

(мейлінг), брати участь у краудсорсингу (отримання необхідних послуг шляхом виконання суспільно значущих завдань силами безлічі добровольців, координація діяльності яких здійснюється за допомогою інформаційних технологій) і краудфандингу (процес колективної співпраці людей (донорів), які добровільно об'єднують свої кошти або інші ресурси разом, щоб підтримати зусилля або надати допомогу у вирішенні якоїсь суспільної проблеми інших людей або організацій (реципієнтів), що здійснюється, як правило, через Інтернет) соціальних проектів, вести віртуальні переговори з донором тощо. Соціальні мережі стали ефективним засобом фандрайзингу. Набуває популярності цифрова філантропія.

Краудсорсингом загалом займаються неоплачувані або малооплачувані професіонали-аматори, які витрачають свій вільний час на створення контенту, розв'язання проблем або навіть на проведення досліджень і розробок, тобто виконують доручену їм необхідну роботу. Визначальною ознакою краудсорсингу є розподіл усього обсягу роботи на дрібні частини (модулі). Перевагами цього виду діяльності є можливість доступу до талановитих кадрів по всьому світу та орієнтація на результат. Краудфандингова діяльність (як інструмент фандрайзингу) починається визначенням мети та завдань проблеми, необхідної суми коштів або ресурсів, складанням калькуляції всіх витрат, які надаються у доступ усім бажаючим, окрім того, інформація про хід збору коштів повинна бути теж відкрита загалу. Останнім часом великої популярності серед інструментів зі збору коштів стали краудфандингові платформи.

Цифрова філантропія – це новий сучасний інструмент благодійності, що полягає в застосуванні мобільних технологій. Це можливість засобами Інтернету і мобільного зв'язку зробити благодійність масштабним рухом, полегшити доступ мільйонів людей до благодійних проектів. В Україні компанія «Київстар» вже третій рік поспіль є традиційним партнером заходів Фонду Віктора Пінчука в м. Давос щодо розвитку «цифрової філантропії» в світі. Телеком-оператор України «Київстар» готовий надати необхідну технічну платформу

Таблиця 1

Переваги Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» та загальні рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правової бази благодійності

Переваги	Рекомендації
<p>– Спрощення реєстрації і управління благодійними організаціями (державна реєстрація буде здійснюватися державним реєстратором протягом 3-х днів (раніше від 3 до 6 місяців); громадяни і юридичні особи отримують право створювати благодійні організації не лише в формі товариств, а і у формі установ (без членів) та фондів (створюють і керують благодійним цільовим капіталом), що засвідчує можливість створення благодійної установи за заповітом відповідно до норм і стандартів європейського законодавства про благодійність; скасовано територіальні статуси для благодійних організацій, що дозволяє фондам діяти та надавати допомогу по всій території України; скасовано плату 170 грн за державну реєстрацію благодійної організації; в системі управління відбулися скорочення: законом передбачено обов'язкове створення лише двох обов'язкових органів управління (наглядової ради і виконавчого органу), замість 4 (наглядова рада, загальні збори членів, дирекція, правління); можливість не створювати наглядову раду, якщо у фонду один засновник, і він фінансує 100 % його діяльності.</p> <p>– Підвищення контролю благодійників за коштами і майном переданим на благодійні цілі (запроваджено поворотну фінансову пожертву, ефективність і точність використання якої може контролювати благодійник, який може вимагати повернення пожертви, яку було використано чи спрямовано не за цільовим призначенням; запроваджено вимогу здійснювати збір благодійних пожертв на користь благодійних організацій або громадян тільки на підставі спеціальної довіреності керівника цієї благодійної організації або громадянина; підкреслено вимоги до звітності та прозорості роботи благодійних організацій.</p> <p>– Запроваджено та розширено нові інструменти здійснення благодійної діяльності як громадянами, так і юридичними особами: введено благодійні сервітути, які дадуть можливість приватним власникам будинків, маєтків, пам'яток архітектури встановити режим публічного та вільного доступу до цих приміщень; право отримувати благодійні спадщини та ставати виконавцями заповітів по управлінню благодійним майном і реалізацією благодійних програм; право на ендавменти (фонди з цільовим капіталом), тобто створювати капітали на відсотки від якого буде здійснюватися благодійна діяльність; визначаються цілі меценатської діяльності.</p> <p>– Введення в закон професії фандрайзера як «особи, які здійснюють публічний збір», а також статті, що регулює даний інструмент (публічний збір) фандрайзингової діяльності, основним в якій є те, що зумовлює наявність в особи, яка здійснює публічний збір контракту (договору) з БО та нотаріально посвідченої довіреності її керівника про повноваження для цього виду благодійної діяльності.</p> <p>– Введення заборони надавати благодійну допомогу політичним партіям або від імені політичних партій, а також брати участь благодійним організаціям у виборчій агітації</p>	<p>– Затвердження спеціального окремого закону «Про меценатство», оскільки воно є важливим джерелом недержавної підтримки соціально-культурного розвитку держави.</p> <p>– Доцільно доповнити закон поняттям «спонсорство», оскільки нова редакція закону зовсім не містить інформації про таку форму благодійництва як спонсорство. Відсутність законодавства про спонсорство значно стримуватиме розвиток благодійної діяльності.</p> <p>– Доцільно доповнити закон такими новими податковими механізмами, як відсоткова філантропія (правова норма ряду країн Східної Європи, зміст якої полягає у можливості переадресувати 1 % сплаченого податку на суспільні/культурні потреби безпосередньо окремій організації у цій сфері), що ефективно впливатиме на впровадження демократичних принципів у врегулюванні сферою та розвитку громадської відповідальності, та корпоративна благодійність (благодійна діяльність комерційних компаній, основними мотивами якої є створення іміджу престижності компанії, або використання благодійності як непрямой реклами), що може бути вагомим джерелом позабюджетного фінансування, а також венчурна філантропія (соціальні інвестиції) (підхід до благодійної діяльності, який використовує принципи венчурного капіталу – довгострокові інвестиції та безпосередньої підтримки).</p> <p>– Розвивати платні послуги і членські внески.</p> <p>– Введення податкових пільг щодо ведення благодійної діяльності, зокрема меценатства.</p> <p>– Затвердження спеціального окремого закону «Про неприбуткові організації»</p>

та кадрові ресурси для впровадження цього процесу в нашій країні. Однак – це потребує, окрім підтримки громадськості та благодійних організацій, всебічної підтримки держави і відповідне законодавче забезпечення, особливо відповідних змін у системі оподаткування.

Останніми світовими досягненнями зі створення ІТ-спільноти без кордонів для поліпшення долі людства через благодійність є Grid-технології. Це географічно розподілена інфраструктура, що об'єднує безліч ресурсів різних типів (процесори, довготривала й оперативна пам'ять, сховища і бази даних, мережі), доступ до яких користувач може отримати з будь-якої точки світу, незалежно від місця їх розташування. При цьому передбачається колективне розділення режиму доступу до ресурсів і до послуг, з ними пов'язаних, в рамках глобально розподілених віртуальних організацій (підприємств і окремих фахівців), які разом використовують спільні ресурси.

Останнім часом великої популярності набув маркетинговий інструмент – QR-код (англ. Quick Response – швидкий відгук), який теж є перспективним фандрайзинговим засобом збору коштів. QR-код являє собою віртуальне гіперпосилання, за допомогою якого відбувається з'єднання фізичного світу до онлайн-інформації. QR-коди складаються з 2D штрих-код матриці, в якій закодовано посилання на

певний сайт, доступ до інформації якого можна отримати, навівши мобільний телефон (смартфон) на QR-код. Споживачі мобільних телефонів з відповідним «QR» програмним забезпеченням можуть сканувати QR-коди, що знаходяться в газетних і журнальних оголошеннях, на листівках, плакатах, наклейках, продукції, біл-бордах, щоб отримати швидкий доступ до інформації з Інтернету. У QR-коді можна закодувати посилання на будь-яку інформацію, наприклад, про якийсь фандрайзинговий проект, за допомогою відповідного програмного забезпечення або за посиланням: <http://www.qrstuff.com/>.

Засобами Інтернету через віртуальні гарантії можна перераховувати кошти бенефіціарам. За допомогою мережі Інтернет зручно звітуватися перед донором та демонструвати йому свої попередні здобутки, викладаючи фото- та відеоматеріали на власному сайті або сайті громадської організації про проведення заходів, а також через електронну пошту здійснювати подяку та подальшу співпрацю (розсилку наступних проектів, запрошення на заходи, поздоровлення зі святами тощо).

Дослідивши проблеми та перспективи фандрайзингової діяльності в Україні, використаємо їх для проведення SWOT-аналізу оцінки потенціалу фандрайзингу в нашій країні (табл. 2, 3).

Таблиця 2

Перелік факторів і ймовірність їх настання для проведення SWOT-аналізу оцінки потенціалу фандрайзингу в Україні

Аналіз внутрішнього середовища			
Сильні сторони	Бали	Слабкі сторони	Бали
1. Наявність Інституту професійного фандрайзингу.	5	1. Недостатній кадровий потенціал.	5
2. Комп'ютеризація процесів.	4	2. Мала кількість добровільної робочої сили.	4
3. Демократичність неприбуткових підприємств і організацій.	3	3. Недостатній рівень технологічних процесів.	3
4. Самофінансування.	3	4. Недостатній рівень співпраці з бізнес-структурами.	4
5. Наявність достатньої діючої матеріально-технічної бази.	3	5. Недобросовісність.	4
6. Неприбутковість і автономність неприбуткового сектора.	5	6. Недостатність управлінського досвіду.	3
7. Своєчасне запровадження інноваційних технологій.	3	7. Відсутність достатньої бази науково-дослідницьких розробок відносно фандрайзингу в Україні.	3

Продовж. табл. 2

Аналіз внутрішнього середовища			
Сильні сторони	Бали	Слабкі сторони	Бали
8. Ефективний менеджмент і маркетинг.	3	8. Недостатність практичних навичок у даній професії.	4
9. Гарний імідж.	3	9. Низький рівень контролю в середині благодійних організацій.	4
10. Високий потенціал фандрайзингової діяльності.	5	10. Низький рівень надходжень і нестійкий фінансовий стан.	5
11. Підвищення в умовах взаємодії обміну інформації і знань між учасниками об'єднань та асоціацій.	4	11. Залежність від спонсорських засобів.	4
12. Постійне підвищення кваліфікації працівників.	4	12. Високі витрати на адміністративні потреби.	3
13. Різноманітність фандрайзингових заходів.	4	13. Слабка організація маркетингової служби.	4
14. Зростання кількості партнерів.	4	14. Великі навантаження на одного спеціаліста.	3
15. Використання сучасних технологій.	4	15. Залежність від макрофакторів.	4
16. Наявність вищої освіти у більшості працівників.	3	16. Низький рівень заробітної плати в даних організаціях.	5
17. Гнучкість.	4	17. Низький професіоналізм добровольців.	4
18. Позитивна тенденція зростання за останні роки кількості неприбуткових організацій і кількості членів.	5	18. Небажання слідувати усім етапам алгоритму фандрайзингової діяльності.	4
19. Налагодження тісних зв'язків з споживачами та клієнтами.	4	19. Глобальність і розпорошеність поглядів на проблему (невміння фокусуватися на головному).	4
20. Масштабна база даних можливих джерел залучення коштів.	3	20. Відсутність усвідомлення важливості справи	4
21. Досвід роботи фандрайзингу.	3		
22. Наявність фандрайзингового відділу в організації або/та сертифікованого фандрайзера.	2		
23. Креативність.	3		
24. Збільшення кількості волонтерів.	4		
25. Упровадження в освітній процес дисципліни «Фандрайзинг».	4		
26. Наявність всебічної інформації про благодійність у ЗМІ.	4		
27. Наявність власних сторінок і сайтів у мережі Інтернет	4		
Аналіз зовнішнього середовища			
Можливості	Бали	Загрози	Бали
1. Глобалізація у світі.	5	1. Недостатні масштаби економічної допомоги держави.	4
2. Утвердження засад громадянського суспільства в Україні.	5	2. Соціально-політична нестабільність держави.	5
3. Співпраця з місцевими та державними органами влади.	3	3. Демографічна криза України.	5
4. Підвищення з боку держави рівня захисту соціально незахищених верств населення.	3	4. Недосконале законодавство.	3
5. Зростання ВВП і національного доходу.	3	5. Недосконалість податкового законодавства щодо неприбуткового сектора.	5
6. Збільшення заробітної плати та доходів населення.	4	6. Невдала інвестиційна політика.	3

Продовж. табл. 2

Аналіз внутрішнього середовища			
Сильні сторони	Бали	Слабкі сторони	Бали
7. Збільшення кількості інвестицій.	3	7. Складнощі в отриманні фінансових ресурсів.	4
8. Наявність законодавчої можливості щодо впровадження податкових пільг для тих, хто здійснює добровільні пожертви.	4	8. Низька платоспроможність населення.	4
9. Підвищення рівня поінформованості населення та неприбуткових організацій про фандрайзингову діяльність.	4	9. Шахрайство.	4
10. Затвердження Закону України «Про неприбуткові організації».	3	10. Мотивація збагачення.	4
11. Прийняття змін і доповнень до законодавства, що стосується благодійної діяльності та діяльності громадських організацій.	4	11. Інфляційні процеси.	5
12. Зарубіжна матеріально-технічна допомога у вигляді ресурсів та спеціальних проєктів.	4	12. Зниження кількості спонсорів.	4
13. Широкомасштабний розвиток фандрайзингу у зарубіжних країнах.	5	13. Негативний інвестиційний клімат країни.	4
14. Збільшення кількості та якості наукових досліджень фандрайзингової діяльності.	4	14. Низький рівень розвитку, благодійності, волонтерського руху.	4
15. Високі темпи розвитку інноваційних технологій.	5	15. Пасивність населення.	3
16. Підвищення ролі благодійності в суспільстві.	4	17. Розбіжності в міжнародному законодавстві щодо неприбуткового сектора	5
17. Сприятлива атмосфера в суспільстві.	3		
18. Розвиток КСВ.	5		
19. Розширення спектра діяльності неприбуткових організацій.	4		
20. Залучення нових активістів, організаторів, авторитетних осіб.	4		
21. Наявність і постійне підкріплення нових ідей (креативність молодих спеціалістів).	5		
22. Розвиток інтеграції, прагнення до об'єднань.	5		
23. Наявність та впровадження нових інструментів фандрайзингу.	5		
24. Комбінування різних джерел ресурсів.	5		
25. Розвиток соціального партнерства	4		

Таблиця 3

Результати SWOT-аналізу оцінки потенціалу фандрайзингу в Україні

		Можливості	Загрози
		Бали (103)	Бали (66)
Сильні сторони	Бали (100)	СМ (100 + 103 = 203)	СЗ (100 + 66 = 166)
Слабкі сторони	Бали (78)	СлМ (103 + 78 = 182)	СлЗ (78 + 66 = 144)

Розрахунки SWOT-аналізу показують, що перспективність розвитку фандрайзингу в Україні знаходиться в полі СМ – «сильні сторони – можливості» (найбільша сума балів – 203). Тобто розроблена чітка стратегія роз-

витку даного виду діяльності дозволить використати всі можливості. Досить важливо звернути увагу на слабкі сторони (78 балів), їх намагатися подолати за рахунок сильних сторін, оскільки поле СлМ – «слабкі сторони

– можливості» є в зоні ризику, відхилення від поля СМ на 22 бали.

Із аналізу також видно широкий спектр можливостей розвитку фандрайзингу як на рівні окремої організації, так і у національному та міжнародному масштабі. Найбільш значними можливостями є глобалізація, утвердження засад громадянського суспільства в Україні, широкомасштабний розвиток фандрайзингу у зарубіжних країнах, високі темпи розвитку інноваційних технологій, креативність молодих спеціалістів, розвиток інтеграції, прагнення до об'єднань, розвиток корпоративної соціальної відповідальності наявність та впровадження нових інструментів фандрайзингу, комбінування різних джерел ресурсів.

Враховуючи результати дослідження, викладені в роботі, ми сформуваємо можливу модель фандрайзингової діяльності в Україні. Ця модель побудована за принципом врахування всіх можливих деталей ефективного функціонування фандрайзингу в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду, тобто така, що відображає сфери застосування, управління, співпраці, інструменти, джерела здійснення

фандрайзингу та основні елементи поля його діяльності.

На наш погляд, удосконалення інституційного забезпечення фандрайзингової діяльності, всебічне застосування ІТ-технологій, підтримка органів влади, підвищення рівня поінформованості населення і неприбуткових організацій про фандрайзингову діяльність і збільшення досліджень щодо даного явища в науковому та освітньому середовищі допоможе вдосконалити та поширити фандрайзинг в Україні з метою забезпечення реалізації соціально значущих програм, науково-дослідних проєктів і безперебійної діяльності неприбуткових організацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрана.
2. Чернявська О. В. Фандрайзинг : навч. посіб. / О. В. Чернявська, А. М. Соколова. – К. : Центр навч. л-ри, 2013. – 188 с.

УДК 330.342

КОРПОРАТИВНИЙ КОНТРОЛЬ ІНСАЙДЕРСЬКОЇ РЕНТИ: МЕТОДОЛОГІЯ ВИЗНАЧЕННЯ

**М. О. Кужелєв, доктор економічних наук;
І. Г. Брітченко, доктор економічних наук**

Аналіз корпоративної практики в Україні свідчить про те, що основною причиною кризових явищ, що відбуваються в економіці, є домінування неокласичної та ліберально-ринкової моделей, які не передбачають інвестиційної спрямованості в функціонуванні корпорацій, а пропагують максимізацію короткострокового прибутку [1]. Формула «добробуту» у цьому випадку досить проста: необхідно встановити такий обсяг виробництва

й реалізації продукції, при яких граничні витрати будуть збігатися із граничним доходом, тобто корпорація розглядається як економічна одиниця, яка ефективно трансформує ресурси в продукцію залежно від рівня конкуренції, сформованого на ринку.

Питанням формування та функціонування ринку корпоративного контролю присвячені праці таких українських і зарубіжних учених, як: А. Б. Педько, З. Є. Шершньова, Г. В. Наза-